

CEZA MUHALEMESİNDE DURUŞMA – KAVRAM, HAKİM OLAN İLKELER VE DÜZEN VE DİSİPLİNİN SAĞLANMASI

Suat YÜREKLİ*

Öz

İddianamenin mahkeme tarafından kabulü ile başlayıp, mahkemece verilen hükmün kesinleşmesi ile sona eren kovuşturma evresinin en önemli aşamalarından birisini şüphesiz duruşma aşaması oluşturmaktadır. Duruşma sırasında muhakeme süjelerinin katılımı ile deliller mahkeme önünde tartışılmakta ve bu tartışmadan edindiği kanaate göre de mahkeme kararını vermektedir. Bur tartışmanın da belli bir usule göre yapılması gerekmektedir. Bu çalışmada Ceza Muhakemesi Kanunumuzun Üçüncü Kitabı altında düzenlenmiş olan duruşmanın yürütülmesine ilişkin konular uygulamacı gözüyle açıklanmaktadır. Bu kapsamda duruşmaya hakim olan ilkeler, duruşmanın ne zaman başlamış sayılacağı, duruşmada düzen ve disiplinin sağlanmasında mahkeme başkanının yetkileri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Duruşma • Alenilik • Doğrudan Doğrualık • Duruşmada Düzen ve Disiplin • Duruşmanın Ara Verilmeksizin Yapılması

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Isparta, Türkiye | Cand. LL.M., Süleyman Demirel University Institute of Social Sciences, Department of Public Law, Isparta, Turkey.

✉ suatyurekli6@gmail.com • ORCID 0000-0003-3267-7430

🔍 **Atıf Şekli** | Cite As: YÜREKLİ Suat, "Ceza Muhakemesinde Duruşma – Kavram, Hakim Olan İlkeler ve Düzen ve Disiplinin Sağlanması", *SÜAMYOD.*, C. 7, S. 1, 2024, s. 35-62.

🔍 **İntihal** | Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

HEARING IN CRIMINAL PROCEDURE - CONCEPT, PREVAILING PRINCIPLES AND ORDER AND DISCIPLINE ENSURING

Abstract

One of the most important stages of the prosecution phase, which starts with the acceptance of the indictment by the court and ends with the finalization of the judgment rendered by the court, is undoubtedly the trial phase. During the hearing, the evidence is discussed before the court with the participation of the subjects of the proceedings and the court renders its decision according to the opinion it gains from this discussion. This discussion must also be conducted according to a certain procedure. In this study, the issues related to the conduct of the trial, which are regulated under the Third Book of our Criminal Procedure Law, are explained from the practitioner's point of view. In this context, the principles governing the hearing, when the hearing is deemed to have started, and the powers of the presiding judge in ensuring order and discipline in the hearing are examined.

Key Words

Hearing • Publicity • Directness • Order and Discipline in the Hearing • Conducting the Hearing Without a Break

I. GİRİŞ

İddianamenin mahkeme tarafından kabulü ile başlayıp, mahkemece verilen hükmün kesinleşmesi ile sona eren kovuşturma evresinin en önemli aşamalarından birisini şüphesiz duruşma aşaması oluşturmaktadır. Bu aşamada, soruşturma evresinde toplanan deliller tartışılarak bir hüküm verilmektedir. Ceza Muhakemesi Kanunumuzun (CMK) Üçüncü Kitap, Birinci Kısım, İkinci Bölüm "Duruşma" adını taşımakta ve m. 182-203 arasında duruşmanın icrasına ilişkin hususlar düzenlenmektedir. Ancak duruşmaya ilişkin hususlar bu maddelerden ibaret değildir. Yine Üçüncü Bölüm altındaki m. 203-205 arasından düzenlenen "Duruşmanın Düzen ve Disiplini" de doğrudan duruşma ile ilgilidir. Bu çalışmada, söz konusu düzenlemelerin bir uygulamacı gözüyle ve bilimsel açıdan incelenmesidir. Çalışma kapsamında bu konular incelenirken, muhakeme işlemlerinin hukuki niteliği ve koşullarından ziyade bu işlemlerin duruşmada icra ediliş şekilleri dikkate alınacaktır.

II. DURUŞMANIN TANIMI

Duruşma, yargılamaya iştiraki zorunlu süjelerin, belirlenen günde toplandıkları sanık veya sanıkların suçta konu eylemlerinin; önce sübuta erip ermediği sonra hukuken nasıl nitelendirilebileceği hususlarını tartıştıkları yargısal bir faaliyet safhasıdır. Daha kapsamlı ifade ile; *“duruşma hazırlığı devresinde saptanan günde, yetkili mahkemenin duruşma salonunda tanık ve bilirkişi yoklaması ile başlayıp hükme iştirak edecek hâkim veya hâkimler huzuru, zabıt katibinin yerini alması, savcı ve kural olarak sanığın ve müdafinin katılımıyla ara vermeksizin, halka açık ve sözlü olarak cereyan eden, delillerin ikame edilip tartışılması suretiyle maddi gerçeğe ulaşılmaya çalışılan ve son sözün sanığa verilmesiyle sona eren, kovuşturma safhasının en önemli devresine DURUŞMA denmektedir”¹*

Duruşmanın aslında ne olduğunu anlatan bir diğer tanım olarak kabul edilebilecek, *“Kovuşturma Evresinin en önemli aşamasını oluşturan duruşma aşaması aynı zamanda kovuşturmanın temel özelliklerini içerisinde barındıran bir aşamadır. Kovuşturmaya hâkim olan ilkelere doğrudan doğruyalık ilkesi, sözlülük ilkesi, açıklık ilkesi, çabukluk ve devamlılık ilkeleri esasen duruşma aşamasında yansımaları bulur. Diğer bir anlatımla, kovuşturma aşamasına ait olduğu kabul edilen bu ilkeler somut olarak duruşma aşamasında kendisini gösterir”²* açıklamaları yer vermeye değer görülmüştür.

Ceza muhakemesinin duruşma aşamasında hâkim olan bir takım temel ilkeler bulunmaktadır. Öğretide genel olarak şu ilkelere yer verilmektedir³: açıklık (alenilik), vasıtasızlık (doğrudan doğruyalık), yüz yüzelik, sözlülük, kesintisizlik, maddi gerçeğin araştırılması, makul sürede yargılama.

¹ ÜNVER, Yener – HAKERİ, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 556; ÖZTÜRK, Bahri – TEZCAN, Durmuş - ERDEM, Mustafa Ruhan, Dijital Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 707; Benzer yönde bkz. ÖZEN, Mustafa, Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 837.

² YENİDÜNYA, Caner, “Ceza Muhakemesinde Duruşma Evresi ve Duruşma Evresine Hakim İlkeler”, <https://caneryenidunya.com/ceza-muhakemesinde-durusma-evresi-ve-durusma-evresine-hakim-ilkeler> (6.7.2024).

³ Bkz. ÖZBEK, Veli Özer – DOĞAN, Koray – BACAŞIZ, Pınar, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023, s.74 vd.

III. DURUŞMAYA HAKİM OLAN İLKELER

1. Duruşmanın Aleniliği

Duruşmanın en önemli ilkelerinden bir tanesi açıklık diğer bir ifade ile aleniliktir. Önemi nedeni ile insan hakları sözleşmeleri ve anayasalarda bu ilkeye açıkça yer verilmiştir. AİHS Md 6/1’de “...Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, adil ve kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar alenî olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veyahut aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir...” denilerek aleni bir duruşmada yargılanma hakkı en temel insan haklarından birisi olarak güvence altına alınmıştır.

Yine Anayasa md 141/1’de “...Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir...” ve CMK 182/1’de “duruşma herkese açıktır” denilerek duruşmaların aleniliği ilkesi düzenlenmiştir.

Duruşmanın açıklığı, toplumun ceza muhakemesi süreci sonunda verilen hükmün adil olduğu hususundaki inancını korumayı ve kapalı kapılar ardında hâkimlerin adaletten uzaklaşmasını önlemeyi amaçlar⁴.

Açıklık duruşmanın herkese açık olması demek olup, maddi olanakların zorunlu kıldığı haller saklı olmak üzere mahkeme salonuna alabildiği kadar kişinin kabul koşullarına tabi tutulmaksızın girebilmesi şeklinde madde gerekçesinde özetlenmiştir.⁵

Kamu yararına aykırı olmadıkça açıkça veya zımnen aleni duruşma hakkından vazgeçme mümkündür. Bu bağlamda sanık, CMK m. 182/2 ve 187/3’teki nedenlerin varlığını ileri sürerek mahkemeden duruşmanın

⁴ Ünver – Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 556; Özen, Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, s. 837.

⁵ Nevra Yazılım; Madde Gerekçesi

kapalı yapılmasını veya açık duruşma içeriğinin açıklanmasının yasaklanmasını isterse; duruşmanın aleniyetinden feragat etmiş sayılır. AİHM'ye göre aleniyetten feragat etmenin kamu yararına önemli derecede aykırı olduğu hallerde aleniyetin sağlanması zorunludur.⁶

a) Aleniliğin İstisnaları

Ceza muhakemesinde duruşmanın icrasında kural, duruşmanın açık bir şekilde yapılması iken; CMK m. 182/2'de duruşmanın kapalı şekilde yapılmasını gerektiren kanuni sebepler tahdidi olarak düzenlenmiş olup; genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerektirdiği kamu davalarında duruşmanın sadece bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına mahkemesince karar verilebilir. Tasarının TBMM Adalet Komisyonu görüşmelerinde, bu maddenin yeterince açık ve anlaşılır olduğu düşüncesiyle hukuki bir tartışma da açılmamıştır.⁷

Genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hâllerin neler olduğuna ve somut olayda bu hâllerin varlığına ilişkin karar verme yetkisi mahkemeye aittir⁸. Mahkeme, bu hâllerin varlığının tespiti halinde duruşmanın kapalı yapılmasına ilişkin kararını re'sen verebileceği gibi, talep üzerine de verebilir.⁹

aa) Genel Ahlâkın Kesin Olarak Gerekli Kıldığı Durumlar

CMK m. 182/2'de, genel ahlâkın kesin olarak gerekli kıldığı durumlarda duruşmanın kapalı olarak yapılabileceği düzenlenmiştir. Bu durumda genel ahlâk tabirinden ne anlaşılması gerektiği de ortaya konulmalıdır. Anayasa Mahkemesi'nin 1963/128 E. Sayılı kararında¹⁰ da vurgulandığı üzere;

⁶ KARAKEHYA, Hakan, Ceza Muhakemesinde Duruşma, Savaş Yayın Evi, Ankara, 2008, s.220.

⁷ Bkz. Tutanaklarla Ceza Muhakemesi Kanunu T.C. Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Bakanlığı Ankara 2005 baskısı.

⁸ Özbek-Doğan-Bacaksız, s.600.

⁹ ŞAHİN, Cumhur – GÖKTÜRK, Neslihan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023, s.490.

¹⁰ AYM, E. 1963/128, K. 1964/8, 28/1/1964 (<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, E.T: 8.7.2024).

“(Genel ahlâk) deyimi, belli bir zamanda bir toplumun büyük çoğunluğu tarafından benimsenmiş bulunan ahlâk kurallarıyla ilgili hareketleri gösteren ve kolayca anlaşılabilir bir anlam taşımaktadır.”

Yine öğretilerde *“belli bir anda belli bir toplumda benimsenen etik düşüncelerin asgarisidir”* şeklinde bir tanım yapıldığı da görülmektedir¹¹.

Uygulamada genellikle cinsel saldırı veya cinsel istismarla ilgili kamu davalarında, mağdur yetişkin veya mağdur çocuğun üstün yararı yahut da ailenin korunmasının gerektirdiği sosyal sebeplerle duruşma kapalılığı kararları verilmesi yoluna başvurulduğu gözlenmektedir. Yargıtay’ın bu konuda belirlediği bir kriter olmamakla; açık yapılan duruşmaların kapalı yapılması zorunluluğu gereğine işaret edilmemektedir. Takdirde yanılı gösterilirse Yargıtay bu hususu kesin kanuna aykırılık saymakta ve mutlak bozma sebebi olarak görmektedir. Öyle ki, duruşma takdiri kapalı yapılsa dahi hükmün mutlaka açık duruşmada verilip açıklanacağı yine yasa gereğidir (CMK m. 182/2). Bu konuda yerel mahkemelerce sıkça yanılıya düşülerek birçok bozma kararlarına sebebiyet verildiği görülmektedir.

CMK Md. 182/2-3 hükmüne göre, genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde duruşma kapalı yapılsa dahi hükmün açık duruşmada tefhiminin zorunlu olduğu gözetildiğinde ilk derece mahkemesince kapalı yapılan yargılama sonucunda hükmün verildiği celsede kapalılığın kaldırıldığına dair herhangi bir karar verilmeksizin hükmün kapalı duruşmada okunup açıklanması suretiyle aleniyet ilkesinin ihlal edilmesi¹² şeklindeki Yargıtay kararı buna bir örnektir. Yanılı nedenleri genellikle unutmaya veya dikkat eksikliğine bağlı olarak kendini göstermektedir.

bb) Kamu Güvenliğinin Duruşmayı Kapalı Kıldığı Durumlar

Kamu güvenliği ölçütü Anayasa ve kanunlarımızda sınırlayıcı kriterlerden biri olarak sıkça karşımıza çıkmaktadır. Güvenlik

¹¹ KABOĞLU, İbrahim, Kollektif Özgürlükler, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Diyarbakır, 1989, s.137; BULUT, Nihat, “Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanılma Nedeni Olarak Genel Ahlak”, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C. IV, S.1-2, 2000, s. 33.

¹² Yargıtay 9. CD 23/11/2022 gün, 2021/26590 E. 2022/10422 K. sayılı kararı; (Uyap üzerinden ulaşılmıştır.)

kaygılarının yüksek olduğu kamuoyunun da yakından takip ettiği birçok kamu davası görülebilmektedir. Kamu güvenliği öyle bir yasal ve toplumsal kaygıdır ki; CMK m 19/2’de belirtildiği gibi toplum güvenliği için bir risk teşkil ediyor ise o davanın nakline kadar varan hukuki süreçler izlenebilmektedir. O hâlde kamu güvenliği kaygılarından ne anlamak gerekir; gerek davanın tarafları gerekse tanıkları ve tümünün yakınları ile beraber ilgilenen her kişi veya kurum için sükûnet ve sulh ile yargılama faaliyetin sürdürülüp bitirilmesi hedefine bir engel olunma ihtimali görülüyor ise, o kamu davasının bir kısmı veya tamamının kapalı duruşmalarda yürütülmesi için tereddüt gösterilmemesi iktiza eder. Özellikle olaylarda geçen bir kısım beyan veya savunmaların, toplumun bir kısmını küçük düşürücü veya düşman algısı oluşturmaya yönelik kışkırtıcı rol ifa edebileceği kamu davası hâllerinde, o sözlerin herkese veya basın yolu ile kamuoyuna ulaşmasının önüne geçici yasal tedbirler elbette uygulanabilecektir. Kamuoyunun bilgilendirilme hakkı ile kamu güvenliği arasında, güvenlik kaygıları ağır basabilmektedir. Keyfiliğin önüne geçilmesi bakımından ise *kesinlik* ölçütü gözetilmiştir. Kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kılmadığında ise duruşma kapalılığı kararı verilemeyecektir. Bu farkın, davanın hâkimi veya hâkimler heyetince iyi değerlendirilmesi gerekir.

Öyle ki; Yargıtay 5. Ceza Dairesinin 2016/1373 E., 2016/1317 K. sayılı kararı içeriğinde “ *sanıkların ve tarafların Kars ili Sarıkamış ilçesi ve Erzurum ili Horasan ilçesinde ikamet etmesi, sanık sayısının fazlalığı, olayın taraflarının kalabalık aileler olması, ayrıca yapılacak olan duruşmalara yoğun katılımın olacağı, mahkemeye gidiş ve gelişlerde tarafların karşılaşma ihtimali ile intikam almak için birbirlerine saldırı, pusu ve şiddet olaylarına kalkışabilecekleri gibi, kamu güvenliğini bozacak üzücü olaylar meydana gelebileceğinden davanın kamu güvenliği açısından başka bir yere naklinin uygun olacağı yolunda görüş belirtildiği...*” görüş bildirildiğine göre kapalılık haline kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı haller olarak bu ölçütlerin alınması her zaman mümkündür.

Kamu güvenliğinin gerekli kıldığı hallerin, neler olduğu hususunda değerlendirme kolluk birimlerinin sahadan yansımayı bildiren görüş ve önerileri ile şekil almaktadır. Davaların bu nedenle

başka bir yere nakli hususunda kamu güvenliği değerlendirmesine örnek kararlara rastlanılmaktadır.

Yargıtay 5. Ceza Dairesi'nin 28/04/2016 tarihli ve 2016/4223 E. – 2016/4332 K. Sayılı kararına¹³ yansıyan olayda; davanın görüleceği yer Valiliği tarafından yazılan yazı ile olayın taraflarının halen birbirlerine karşı husumet beslediği, tarafların intikam hissi ile hareket ettikleri bu nedenle birbirlerine zarar verme ihtimallerinin bulunduğu, meydana gelecek olaylardan ötürü toplumda büyük bir infial ve korkunun meydana gelebileceği nedenleriyle kamu güvenliğinin tehlikeye düşmemesi, kamuoyunda infial yaratacak yeni bir olayın meydana gelmemesi için davanın başka bir ilde görülmesinin uygun olacağını değerlendirildiği şeklinde görüş bildirilmiştir. Yine Cumhuriyet başsavcılığı tarafından kaleme alınan yazı ile de davada suça sürüklenen çocuk sıfatıyla yargılanan kişinin adliyede, cezaevinde ya da bu ikisi arasında hayatına kastedilebileceği, kaçırılabilirliği ya da başkaca olayların çıkması gibi kamu güvenliğini bozacak olumsuz olayların meydana gelmesi ihtimali olması nedenleriyle dava dosyasının kamu güvenliği sebebiyle başka yer mahkemesine naklinin uygun olacağını bildirildiği anlaşılmaktadır. Bakanlığın da benzeri yönde kaleme aldığı yazı üzerine Yargıtay 5. Ceza Dairesi kararında güvenlik önlemleri alınsa dahi halk arasında olayların çıkabileceği ve tarafların ciddi tehditler altında kalabileceği, bu nedenlerle yargılamanın gerektiği gibi yapılmasının mümkün olmayabileceği, kamu güvenliği yönünden açık ve yakın tehlikenin söz konusu olabileceği gerekçelerine dayanarak davanın başka yer ağır ceza mahkemesine nakledilmesi yönünde karar vermiştir.

Yukarıdaki karara yansıyan olayda olduğu gibi nakil ile ilgili kamu güvenliğinin gerekli kıldığı bir kesinlik hali var ise, davanın başka yere nakli kararı verilmektedir. Dolayısı ile kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde verilecek kapalılık kararlarını Yargıtay'ın değerlendirdiği bir emsal durum görülmemektedir. Bu kararlar mahkemelerin takdirine bırakılmış durumdadır.

¹³ Bkz. Yargıtay 5. Ceza Dairesi'nin 28/04/2016 Tarihli ve 2016/4223 E. 2016/4332 K. Sayılı Kararı (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>, E.T: 06/07/2024).

cc) 18 Yaşından küçüklerin yargılanmasında zorunlu kapalılık

Bazı durumlar için kanun koyucu, duruşmanın kapalı yapılmasını bir zorunluluk olarak öngörmüştür. CMK m. 185/1'e göre; 18 yaşından küçük suça sürüklenen çocukların, duruşmaları mutlak kapalı yapılır ve hüküm de kapalı oturumda okunur. Maddede "sanık" terimi tercih edilmiş ise de kanaatimizce doğrusu suça sürüklenen çocuk (SSÇ) olmalıydı. Ancak yargılamaları sırasında on sekiz yaş ikmal edilir ise (on dokuz yaştan gün alma ile) kapalılık kararı kaldırılmalıdır. Zorunlu kapalılık hallerinde duruşma açık icra edilerek hükmün de açık duruşmalarda açıklanmış olduğu durumlarda, bu aykırılık geriye doğru düzeltilmesi olanaklı işlemlerden olmadığından yasa yolu incelemelerinde, başkaca bozma nedeni yoksa eleştiri ile yetinilmektedir.

Örneğin, Yargıtay 1. Ceza Dairesinin 2014/2608 Esas, 2015/2557 sayılı kararı ve Yargıtay 6. Ceza Dairesinin 2016/6016-2018/6945 E.K sayılı kararında görüleceği üzere, duruşmanın kapalı yerine açık yapılması işleminin telafisi mümkün olmayacağından eleştiri yapılmak sureti ile bozma yönüne gidilmemektedir. Ancak Yargıtay 15. Ceza Dairesinin 2013/7684 E. 2013/12044 K. sayılı kararında da belirtildiği gibi başka bozma nedenleri var ise duruşmanın kapalı yapılması lüzumuna atıf yapılarak bozma nedenleri arasına alınmaktadır.

SSÇ hakkında ceza davaları bu zorunluluk ve çocuğun geleceğinin gözetilmesi bakımlarından çocuk ağır ceza mahkemelerinde veya çocuk mahkemelerinde görülmektedir. Ne var ki, reşit kişilerle birlikte aynı olay kapsamında yapılan yargılamalarda (SSÇ kamu davaları da ayrı yürütülürken genel mahkemelerde birleştirilerek çocuk mahkemeleri görevi sona ermektedir. SSÇ'nin, sanıklarla birlikte yargılandığı davalar da zorunlu olarak kapalı yapılmaktadır. Aynı olayda müşterek faillik varsa SSÇ ve şüpheli haklarındaki soruşturmalar ayrı yürütülürken (ÇKK m.17); sonraki aşamada kamu davaları birleştirilerek kovuşturmalar birlikte yapılmak suretiyle SSÇ'lerin aleyhine olabilecek (çocuğun örselenmesi, daha fazla kamuoyunun bilgisine ulaşip geleceği üzerinde olumsuz etki bırakması gibi) hukuki sonuçlar ortaya çıkabilir.

Çocuk Koruma Kanunu madde 17'deki "(1) Çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi hâlinde, soruşturma ve kovuşturma ayrı yürütülür. (2) Bu

hâlde de çocuklar hakkında gerekli tedbirler uygulanmakla beraber, mahkeme lüzum gördüğü takdirde çocuk hakkındaki yargılamayı genel mahkemedeki davanın sonucuna kadar bekletebilir. (3) Davaların birlikte yürütülmesinin zorunlu görülmesi hâlinde, genel mahkemelerde, yargılamanın her aşamasında, mahkemelerin uygun bulması şartıyla birleştirme kararı verilebilir. Bu takdirde birleştirilen davalar genel mahkemelerde görülür...” düzenlemesi incelendiğinde, soruşturma ve kovuşturmanın ayrı yürütüleceği ilkesel olarak benimsenmiş olup, davanın birlikte yürütülmesi zorunluluğu istisnası getirilerek bu zorunluluğun içeriği ve somut olayda zorunluluk bulunup bulunmadığı hususunda değerlendirme yapma yetkisini uygulayıcılara bırakmıştır. Uygulamada her çocuk mahkemesi kendisine düşen davanın yetişkinler yönü ile bir başka genel mahkemede görüldüğü durumda o mahkemeye müzekkere yazarak zorunluluk hallerini bildirmeksizin birleştirme talep etmekte veya re’sen dosyayı birleştirip gönderebilmektedir. Bu şekildeki uygulamanın kanuna aykırı olduğu açıktır. Çünkü ÇKK M. 17/3’te genel mahkemelerde birleştirmenin zorunlu olması aranmaktadır. Çocuk mahkemesinde görülen davanın yetişkinlerin görüldüğü dava ile birleştirilmesinin neden zorunlu olduğunun mahkeme kararında açıklanması gerekir.

c) Kapalı Yapılan Duruşmalarla İlgili Basında Yayım ve Duyuru Yasası

CMK m.187/2’de vurgulandığı üzere kapalı duruşma içeriği hiçbir iletişim aracı ile yayımlanamaz, “kapalı bir duruşmada yapılan muhakeme işlemleri haber olarak dahi verilemez.¹⁴ Bu yasağa aykırılık halinde TCK m. 285/3’e göre soruşturma ve kovuşturma yürütülebilecektir.

CMK m. 187/3’e göre, açık duruşma içeriğinin milli güvenliğe, genel ahlâka, kişilerin saygınlık ve onuruna zarar verebilecek durumlara veya suç işlemeye sevk edebilecek kışkırtmalara yol açabileceğinden endişe duyuluyor ise içeriğin kısmen veya tamamen yasaklanmasına açık oturumda karar verilir. Ancak yayım yasağı bunları önleme amacı ile ve önleyecek ölçüde verilmelidir. Yayım yasağı aykırılık yine Türk Ceza

¹⁴ YURTCAN, Erdener – İRTİŞ, Begüm, Ceza Muhakemesi Şerhi, Yetkin Basım Evi, Ankara, 2023, s. 777.

Kanunu m. 285/3 kapsamında suç teşkil edecektir. Öyle ki; uygulama zorlukları karşısında, kısmi yayın yasağı yerine, tamamen yayın yasağı kararları daha çok tercih edilebilecektir.

d) Ses ve Görüntü Alıcı Aletlerin Kullanılması Yasağı

Duruşmalar ilkesel olarak kamuya açık yürütülür fakat bu açıklık başkaları tarafından içerde yer alan gelişmelerin ses veya görüntüye alınabileceği anlamına gelmez. Nitekim yasa koyucu CMK m. 183/1'de, duruşma salonunda ve yargısal işlemlere ilişkin duruşma salonu dışı keşif vb. gibi faaliyetlerin de davanın tarafları veya üçüncü kişiler yahut da basın kuruluşlarınca kayda alınamayacağını hükme bağlamıştır. Bu kayıt yasağı adliye binası içinde de geçerli kabul edilmiştir. TBMM'de kanunun hazırlanması sürecinde madde görüşmeleri sırasında bu yasağın, basın özgürlüğüne engel teşkil edebileceği kaygıları dile getirilmiştir.¹⁵ Ancak bu yasağın; madde gerekçesine göre Fransız ve Alman kanunlarından esinlenerek düzenlenmiş olup¹⁶; kişilerin lekelenmeme hakkı; kişisel verilerin korunması gibi temel hak ve hürriyetlerin, basın özgürlüğüne göre öncelikle tercih edilmesi yönünde hukuki bir politikanın sonucu olarak ortaya konmuştur. Uygulamada kişilere güven esas alınarak davayı izleyenler herkesin sahibi olduğu cep telefonları ile duruşmalara katılmakta, bu cihazların gün geçtikçe gelişen teknik özelliklerine göre kayıt sistemini daha baştan açabilmeleri halinin önüne geçilebilecek sıkı bir denetim yapılmamakta; genel uyarı ile yetinilmektedir. Son tahlilde bu yasağa aykırılık hâlinde TCK m. 286/1'de düzenlenen; soruşturma ve kovuşturma işlemleri sırasındaki ses veya görüntüleri yetkisiz olarak kayda alma veya nakletme suçunu oluşturabilecektir.

e) Kanundan Kaynaklanan Yetki ile Ses ve Görüntü Kaydı Yapılması (SEGBİS)

Teknolojik gelişmelerin, yargısal faaliyetlere de yansıdığı; bu bağlamda bilişim teknolojisinin duruşmalarda ses ve görüntü kaydetmeye olanak tanıdığı gibi yargı yetki alanı dışında oturan muhatabının bulunduğu yerdeki adli birime yazılan SEGBİS talimatı ile

¹⁵ Bkz. Tutanaklarla Ceza Muhakemesi Kanunu, s. 809.

¹⁶ Nevra Mevzuat.

dinlendiği uygulamalar artık ülke genelinde her adli birimde uygulanmaktadır. CMK md 219/1 ve md 52/3-a-b'ye dayanarak Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmeliğin¹⁷ (SEGBİS Yönetmeliği) çıkarılması ile birlikte bu uygulamanın yasal altyapısı tamamlanmıştır. SEGBİS, UYAP Bilişim Sisteminde ses ve görüntünün aynı anda elektronik ortamda iletildiği, kaydedildiği ve saklandığı Ses ve Görüntü Bilişim Sistemini ifade eder (SEGBİS Yönetmeliği m. 3/1-c). Bu sistem sayesinde sanığın sorgusu ile beraber mağdur ve önemli tanık beyanlarının ses ve görüntü ile kayda alınıp bağlandığı ve sonra bu kayıtların duruşma kâtibi veya Komisyon lisesinde kayıtlı bilirkişilerce deşifre edilebilir. Deşifre edilen bu tutanak duruşma tutanağı eki sayılır. Burada iki tür uygulama görülmektedir. Birincisi; duruşma tutanağı elektronik imza ile imzalanmadan kayıt altına alınan sesler zabıt kâtibi tarafından tutanağa aktarıldıktan sonra tutanağın imzalanması veya ikincisi; DVD'ye aktarılan ses ve görüntülerin bilirkişiye verilmesi sonrasında çözümünün bir rapora bağlanması ve raporun, duruşma zaptı eki olarak dosyasına eklenmesidir. Hangi yol tercih edilmelidir sorusuna verilecek cevap ise, birinci yol olmalıdır. Bir kere birincisinde, duruşma akışı tutanak bütünlüğü içinde kalmaktadır. Mahkeme başkanı, hâkimi ve zabıt kâtibinin imzasını da taşıdığı için CMK hükümlerine daha uygundur. Uygulamada ikinci yol daha çok uygulanmaktadır. Çünkü işi yoğun olan adliyelerde, personelin tekrar o işe zaman ayırma zorluğu bulunmaktadır. Ne var ki; Yargıtay daha önce uygulamaya herhangi bir görüş bildirmez iken, bu defa Yargıtay 9. Ceza Dairesi'nin 03/10/2023 gün, 2023/8852 E. - 2023/5825 K. sayılı kararında "mağdurenin ilk derece mahkemesinde yapılan yargılama sırasında 01/06/2021 tarihli celsede alınan beyanı ses ve görüntülü bilişim sistemi (SEGBİS) ile kayda alınmış ise de; 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 219'uncu maddesi birinci fıkrasında yer alan duruşmada yapılan işlemlerin teknik araçlar ile kayda alınması halinde bu kayıtların vakit geçirmeksizin yazılı tutanağa dönüştürülerek, mahkeme başkanı veya hâkim ile zabıt kâtibi tarafından imzalanması gerektiği yönündeki düzenlemeye göre işlem yapıldığı anlaşıldığından söz konusu eksiklikler

---

¹⁷ RG, 20.09.2011 – 28060.

tamamlandıktan sonra Dairemize iade edilmek üzere esası incelenmeyen dosyanın Antalya 1. Ağır Ceza Mahkemesi'ne gönderilmek üzere Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına tevdiine" şeklinde kararı çerçevesinde yeniden konuya bakıldığında SEGBİS kayıtları çözümünün mahkeme kalemince yapılıp duruşma tutanağı ile birlikte onaya sunulmak sureti ile yapılmasının gerektiği sonucuna varılmaktadır.

2. Duruşmanın Sözlülüğü

"Sözlülük, duruşmada yapılan işlemlerin söz ile, konuşma yolu ile yapılmasını ifade eden, dosyadan kanaat edinilmesini ve zorunlu olmadığı hallerde okunmayı yasaklayan bir ilkedir."¹⁸ Sözlü muhakeme, aynı zamanda, hâkimin delillerle doğrudan doğruya temasa geçtiği muhakeme demektir.¹⁹

Söz esas ise, bu sözü yazıya dökmek nasıl sağlanmalıdır. Duruşmalarda yazmak keyfiyeti karşısında sözlülükten uzaklaşılma riski olup olmadığı tartışmaya açıktır. Her söz kaydedilecek ise nasıl kaydedileceği veya hepsini yazma, tutanağa bağlama müşkülâtının önüne nasıl geçileceği uygulamada karşımıza çıkan sorunlar olarak bulunmaktadır. Bu bağlamda savunmanın yazılmadığı veya eksik yazıldığı yahut da maksadı ifade etmekten uzak yazıldığı itirazları nasıl çözüme bağlanacaktır. Bu tür itirazların hemen geldiği durumda duruşmayı idare eden hâkimin veya başkanın tutanağın ilgili bölümlerinde düzeltme yapmak isteyen tarafa görüşlerini hukuki manada bildirerek duruşma kâtibine düzeltmeleri yaptırmasına olanak tanınması pratik çözümlerden biri olarak düşünülebilir. Bu temel çelişmenin ortaya konulması bakımından pratiğe dayalı bu sorunların, ilkeler çerçevesinde çözüme bağlanmasında zorunluluk bulunmaktadır. SEGBİS kaydı yapılan duruşmalarda sözlülük ilkesi, tam anlamıyla tartışmasız uygulanabilmektedir.

3. Doğrudan Doğrualık

Doğrudan doğrualık (vasıtasızlık) ilkesi mahkemenin veya hâkimin delillerle doğrudan doğruya temasta olması, delilleri bizzat

¹⁸ Şahin-Göktürk, s. 486

¹⁹ CENTEL, Nur -ZAFER, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2020, s.781.

değerlendirerek karar vermesi anlamına gelmektedir²⁰. Duruşmanın doğrudan doğruyalığı ilkesi, mahkemenin veya hâkimin, tanık, bilirkişi veya sanık gibi kişilerle ve olayın tüm delilleriyle birebir karşı karşıya gelerek onlarla doğrudan temas edilmesi ve delil ikamesinin başka mahkemeye ve hâkime bırakılmaması gibi hususları ifade etmektedir.

CMK m. 217/1'e göre, "*Mahkemenin; yargılayacağı olay, olayın tanıkları, sanık ve tüm deliller ile doğrudan doğruya temasa geçmesi gerekir*"²¹ Doğrudan doğruyalık; delillere elini uzatıp tutmak, onları görmek, işitmek gibi beş duyuya hitap etmenin önünde engel bulunmaması demektir. İstinabe ile alınan ifadenin, bu ilkeye uymadığı muhakkaktır. Ne var ki sosyal yaşamın gerektirdiği zorluklardan kaynaklı istisnalar yok değildir. CMK m. 210/1 gereği, olayın tek tanığı ile sübuta gidilemiyorsa yüz yüzelik ilkesi gereği duruşmada mutlaka tanığın dinlenmesi gerekir.²² Daha önceki yazılı açıklamasının okunması ile yetinilemez.

Duruşma başladıktan sonra savunma ve iddianın bildirilip, delillerin de ortaya konulup tartışılması sağlanmasıyla belli bir bilgiye ulaşan mahkemenin o taze bilgiler ile araya uzun süre girmeksizin nihai karara ulaşması sürecine çabukluk ve devamlılık (kesiksizlik) demek icap eder. Ne var ki, Türk Yargısı uygulamalarında, soruşturma aşamasında tüm deliller eksiksiz olarak toplanmadığı veya henüz sanık hakkındaki yakalama kararı infaz edilmeden kamu davaları açıldığı için bu ilke icaplarından uzak kaldığı sıkça görülmektedir. Mahkemelere delil toplama görevi kaldığı sürece kovuşturma aşaması uzayacak olup, adil yargılanma ihlali gibi sorunların gündemde kalacağı gözden uzak tutulmamak gerekir. Özellikle adli kesin raporun, olayın üzerinden on sekiz ay geçtikten sonra alınması gibi tıbbi zorunlulukları ve örgütlü ve çok sanıklı suçlara ilişkin kamu davalarında, savunma ve iddiaların tespitleri uzun süreci gerektirmesi gibi teknik ve hukuki nedenlerle duruşmalar kesintili yapılabilmektedir.

²⁰ Özbek-Doğan- Bacaksız, s. 81; Şahin-Göktürk, s.503 vd.

²¹ YENİSEY, Feridun – NUHOĞLU, Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023, s.814.

²² Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 18.02.2014 Tarihli ve 2013/242 E. 2014/79 K. Sayılı Kararı

Örneğin Yargıtay 3. Ceza Dairesi'nin 20.01.2014 Tarihli ve 2013/6566 E, 2014/1703 K. Sayılı kararında; “...Yüzde sabit iz yönünden, katılanın olay tarihinden itibaren 6 ay geçtikten sonra mevcut adli raporları ile Adli Tıp Kurumuna gönderilmek suretiyle aldirılacak raporun sonucuna göre sanığın hukuki durumunun tayini gerekirken, olayın üzerinden yaklaşık 3 ay geçtikten sonra 23/02/2011 tarihli yetersiz rapora itibar edilerek karar verilmesi karşı temyiz bulunmadığından bozma nedeni sayılmamıştır...” şeklinde tıbbi zorunluluklardan kaynaklı bekleme sürelerine uyulmama halleri bozma nedeni olmaktadır.

Zorunlu hallerde davanın makul sürede sonuçlandırılmasına olanak verecek surette duruşmaya ara verilebilir (CMK md 190/1). Duruşmanın kesiksiz olması da kanunun duruşma için kabul ettiği bir özellik olup, kanunun bu özelliği maddede vurgulanmış olmakla, sözlülük ve bağlılık özelliklerinin olduğu kadar delillerin takdiri ve kanaate göre hüküm verilmesi esaslarının zaruri bir neticesinden olmak üzere duruşmaya ara verilmemek icap eder. Davanın makul süre içerisinde sonuçlandırılması için celselerin ara vermeksizin arka arkaya yoğun bir şekilde yapılması gerekir. Kanun koyucu bu amaç ile duruşmaya ara verme konusunda kısıtlayıcı davranmıştır. Duruşma başlamalı ve bir celsede tamamlanmalıdır.

Duruşmalar kesintili yapıldığında unutmalar söz konusu olabileceği için yargılama süjeleri sadece tutanaklara dayanmak zorunda kalabilecekleridir. Halbuki tarafların ve yargılama makamının katılımıyla, kesintisiz bir şekilde gerçekleştirilen duruşma sonucunda, taze bilgi ve kanaatle verilen bir hüküm, dava dosyasına değil, duruşmada edinilen kanaate dayalı olacak ve daha isabetli bir sonuca ulaşacaktır.²³

Duruşmaya ara verme ile oturumun ertelenmesi birbirinden farklı kavramlardır. Duruşmaya ara verilmesinde yeni bir duruşma değil, başlamış olan duruşmanın kaldığı yerden devam etmesi esastır. Oturumun başka bir güne ertelenmesinde ise duruşma yapılmaya başlanmamış olup, ertelendiği günde başlanacaktır.²⁴

²³ Şahin – Göktürk, s. 487.

²⁴ Yenisey – Nuhoglu, s. 766.

O hâlde duruşmaya ara verme nasıl tanımlanmalıdır; CMK 190.maddede düzenlenmiş müessesede; zorunlu hâllere bağlı; davanın makul sürede sonuçlandırılmasına olumsuz etki oluşturmayacak şekilde, adil yargılanma hakkının veya ispat ve hukuki nitelendirmenin isabetli bir şekilde tayin ve tespiti icaplarından olmak üzere verilen araya, duruşmaya ara verme denilebilir. Ancak ana kural, duruşmaya ara vermeksizin bir karar verilmesidir. Uygulamada ise, ara vermeksizin karar ittihazı istisna; ara verme ise kural hâline gelmiş bulunmaktadır. Genellikle iddia makamı esas hakkındaki mütalaasını bildirdikten sonra savunma tarafı son savunmalarını bildirmek üzere süre talebinde bulunmaktadır. Bu süre talebi olumlu karşılanmaz ise, istinaf veya temyiz kanun yollarında, hükmün bozma nedeni yapıldığı sıkça görülmektedir.

Sanığa iddianame ekli duruşma gününü bildirir davetiyenin tebliği ile duruşma günü arasında en az bir hafta olmak zorundadır (CMK m.190/2). Bu bir haftalık süre, savunma yapma hazırlığı için verilmiş olup, bu süreye uyulmamış ise savunma hakkı kısıtlandığı için yasa yolu incelemelerinde mahkûmiyet kararının bozulması nedeni sayılmaktadır. Hatta sanık bu sürenin verilmesini talep etmese bile mercii resen bu kuralı gözetmektedir. Öyle ki “CMK'nın 176/4. maddesi uyarınca “iddianamenin tebliği ile duruşma günü arasında en az bir hafta süre bulunması gerektiği” kuralına aykırı olarak, 06.12.2019 tarihli tensip zaptında duruşmanın 17.12.2019 tarihinde yapılmasına karar verildiği, dava dosyasına konu suç nedeniyle tutuklu bulunan sanığa iddianamenin tebliğ edildiğine ilişkin “isticvap zaptı veya tebliğ-tebellüğ belgesi” gibi herhangi bir evrakın dosya içerisinde bulunmadığı, sanığın savunmasının alındığı 17.12.2019 tarihli celsede CMK'nın 176/4. maddesinde belirtilen bir haftalık süreye uyulmamasına rağmen sanığa CMK'nın 190/2. maddesi uyarınca duruşmaya ara verilmesini isteme hakkı bulunduğunun hatırlatılmadığı anlaşılmakla; böylece sanığın savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olma hakkının elinden alınarak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6., Anayasanın 36. ve CMK'nın 176. ve 190. maddelerine aykırı davranılması suretiyle savunma hakkının kısıtlanması" olarak kabul edilmektedir. (Bkz. Antalya BAM 5. CD 24/03/2022- 2022/428-2022/589) Kanuna aykırı, sanık müdafinin temyiz itirazları bu nedenle yerinde olduğundan diğer

yönleri incelenmeksizin hükmün BOZULMASINA” dair Yargıtay 10. CD.2nin 10.01.2022 tarihli kararı²⁵ bu konuda dikkate değer örnek içtihatlarındandır.

5. Bağlılık

Duruşmada yapılacak işlemlerle bunları yapacak kişiler, bunların yapılacağı yer ve zaman konusunda bir bağlılık olması gerekir. Buna göre duruşma işlemleri önceden duyurulan zaman ve yerde, aynı kişiler tarafından yapılır. Duruşma sonuçlanıncaya kadar hâkimin değişmemesi gerekir.²⁶

Aynı zamanda bu ilkenin öğretide kabul gördüğü kişilerden biri olarak Duruşmada geçerli olan ilkeler sözlülük, alenilik, bağlılık, yüz yüzelik, doğrudan doğruyalık ve kesintisizlik birbiriyle sıkı bir ilişki içindedir. Hatta çoğu zaman birinin olmaması, diğerinin etkinliğini büyük ölçüde azaltır ve hatta işlevsiz hale getirebilir.²⁷

Duruşmalarda hâkim değişikliği ihtimaline binaen yedek hâkim bulundurulacağı CMK m. 188/3’te hükme bağlanmıştır. Ancak bir başkan ve iki üyeden oluşan ağır ceza mahkemelerinde her birinin yedeğinin belirlenmesi gözetilmemiştir. Bu ilkenin tam olarak uygulanabilmesi için hâkimlerin tayinlerinde coğrafi teminat gözetilmeli ve bir kamu davası bitirilmeden, ikinci bir kamu davası açılmaması kurallarına uyulmalıdır. Bu hususun yasal olarak düzenlemesi yerinde olacaktır. Diğer taraftan bağlılık kuralının bir başka ifade şekli de, doğal hakim ilkesidir.

6. Yüze Karşılık

Kural olarak, duruşmaya katılması gerekenlerin hazır bulunması ve işlemlerin de onların yüzüne karşı yapılması gerekir.²⁸ Adil yargılanma hakkının ihlaline sebebiyet verilmemesi bakımından, kanuni istisnaları hariç olmak üzere yüz yüze yargılanma yapılarak davanın bitirilmesi gerekir. Doğrudan doğruyalıkta delilere direkt temas varken; yüz yüzelikte ise sanık veya sanıklarla karşı karşıya gelmek şeklinde bir fark olduğu söylenebilir.

²⁵ E. 2020/5304 ve K. 2022/83.

²⁶ Karakehya, s.81.

²⁷ FEYZİOĞLU, Metin, Vicdani Kanaat, Işık Yayınları, 2. Baskı, 2015, s.165.

²⁸ Karakehya, s. 82.

Her sanığın hâkim önünde derdini anlatabilmesi, ne istediğini söyleyebilmesi, hiç veya gereği gibi dinlenmeden mahkûm edilmemesi öne sürülen iddiaları ve aleyhine olan delilleri çürütebilmesi ve bu sayede yargılamanın gidişine etki edebilmesi şeklinde tariflenen bu ilke hâkim önünde meramını anlatabilme olarak da isimlendirilebilmektedir.²⁹

Doğrudan doğruyalık ilkesi içerisinde de değerlendirilen yüze karşılık ayrı bir ilke olarak anılmaksızın, tanığın mutlaka duruşmada dinlenilmesi, özellikle CMK m. 217/1 gereği olarak hâkimin kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabileceği kuralının iki istisnası olarak naip ve istinabe müesseselerinin karşımıza çıktığı görülmektedir.

IV. DURUŞMANIN BAŞLAMASI, DURUŞMADA DÜZEN VE DİSİPLİNİN SAĞLANMASI

1. Duruşmanı Başlaması

Duruşma devresi, mahkeme önünde gerçekleşen ve esas olarak delillerin tartışıldığı en önemli devredir, yargılama makamı bu tartışma sonunda bir kanaate ulaşarak ceza uyuşmazlığını çözer. Duruşma devresi, biçimsel işlemlerin yapıldığı giriş ve delillerin ortaya konulup iddia ve savunma makamlarınca tartışıldığı esas olmak üzere iki bölümden oluşur.³⁰

Duruşma ceza hukukunda maddi gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından büyük önem arz etmektedir. Duruşmada yapılacak olan yargılama neticesinde sanığın işlediği iddia edilen suçu işleyip işlemediği bu dönemde anlaşılacaktır. Duruşma, duruşmanın yargılama devresi ve son karar devresi olmak üzere kendi içerisinde ikiye ayrılır.

Mahkemenin, iddianame geldikten sonra iddianame kabulünü takiben tensip yapmak sureti ile duruşma gününü belirler ve duruşmada hazır bulunması gereken kişileri çağırır. Tensip tutanağında yer alan ara kararları, duruşmanın seyrini etkileyen önemli bir etkindir. Öyle ki, duruşma sürecinin ne kadar devam edeceği, uyuşmazlığın çözümüne etki edecek delillerin bir an önce mahkeme önüne getirilmesi, söz konusu

²⁹ GÖKCEN, Ahmet - BALCI, Murat - ALŞAHİN, Mehmet Emin - ÇAKIR, Kerim, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara, 2023 7. Bası, s. 125.

³⁰ Centel - Zafer, s. 777

delillerin mahkemede tartışılmasının sağlanması ancak tensip zaptı ile başlamaktadır. O bakımdan uygulayıcı açısından tensip aşamasının dikkatlice hazırlanması icap eder.

Duruşma, duruşma hazırlığı devresinde belirlenen duruşma gününde tarafların yerini almasından sonra ilkesel olarak aleni icra edilen maddi gerçeğin ne olduğunun tartışıldığı kovuşturma safhasının en önemli devresi olarak değerlendirilmektedir.³¹

M. 191/2'e göre, sanık ve müdafii, varsa suçtan zarar gören taraf yerlerine alındıktan sonra tanık yoklaması yapılır; tanıklar hazır iseler salon dışına alınıp duruşma, iddianame kabulü kararının okunması ile başlar. Sanık veya zorunlu ise müdafii olmadan duruşma yapılamaz. İddianamenin kabulü kararı ve arkasından iddianamenin anlatılması veya anlatıldığı halde duruşma tutanağına yazılmaması istinaf veya temyiz yolu incelemelerinde kesin bozma nedeni sayılmaktadır. Yargıtay'ın bazı kararlarında³² savunma hakkının kısıtlanması anlamında, bu eksiklik bozma nedenlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

İddianamenin kabulü kararının okunup okunmaması tartışmasından ziyade, iddianamenin okunup okunmadığı savunma için önem taşımaktadır. Savunma, iddianameye göre şekillenir. O nedenle kabul kararının okunmasında kanuni bir zorunluluk aranmamalıydı. Oysaki TBMM görüşmeleri sırasında bu konu üzerinde durulmamıştır. Ne var ki madde gerekçesinde, kabul kararının okunması şartı ile savunmanın güçlendirilmesinin amaçlandığına değinilmiştir. Kabul kararı bu amaca değil; soruşturmadan kovuşturmaya geçişte bir sınır taşı vazifesi gördüğü için önemsenmelidir.

Duruşmada ilk sıra sanığın kimliğinin saptanmasıdır. O anda, kişisel ve ekonomik durumu hakkında sanıktan bilgi alınır (CMK

³¹ ÖZTÜRK, Bahri -TEZCAN, Durmuş - ERDEM, Mustafa Ruhan - GEZER, Özge Sırma - SAYGILAR, Yasemin Filiz -ALAN, Esra - ÖZAYDIN, Özdem - ERDEN TÜTÜNCÜ, Efser - TOK, Mehmet Can, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023, s.634.

³² Yargıtay 3. Ceza Dairesi'nin 15.11.2018 Tarihli ve 2018/2051 E. - 2018/17559 K. ve Yargıtay 3. Ceza Dairesi'nin 15/11/2018 Tarihli ve 2018/5623 E. - 2018/17520 K. ve Ceza Genel Kurulu'nun 04/02/2014 Tarihli ve 2013/8-112 E. - 2014/38 K.

m.191/3-a). Bu bilgi, karar vericiler için; sonuçta verilecek kararda cezanın şahsileştirilmesi amacına hizmet edebilecek önemi haizdir. Sanığın, evli olup olmadığı, evli ise kaç çocuğu olduğu, mesleği, gelir ve öğrenim durumu, açık adresinde kiracı mı veya ne sıfatla kaldığı, bir işyerinde ise işyeri açık adresi tam olarak yazılmalıdır. Zira en azından adreste eksik bilgi, adresten ayrılma durumunda sanığa tekrar ulaşılmasını güçleştirme ihtimali oluşturabilecektir.

2016 yılından önce CMK m. 191/3-b hükmü uyarınca iddianame veya iddianame yerine geçen belgenin aynen okunması gerekiyordu. Uygulamada, iddianamenin özetlenmesi yoluna da gidilmekteyse de bu usul kanuna aykırıydı. 24/11/2016 tarih ve 6763 sayılı Kanun ile bu hüküm, “İddianame veya iddianame yerine geçen belgede yer alan suçlamanın dayanağını oluşturan eylemler ve deliller ile suçlamanın hukuki nitelendirmesi anlatılır” şeklinde değiştirilmiştir. Yeni düzenleme ile artık, yüzlerce sayfalık iddianamelerin duruşma başında okunması usulünden vaz geçilip,³³ iddianamedeki suçlamaların dayanağını oluşturan fiiller, deliller ve sanığa isnad edilen suçlamanın hangi suç oluşturduğu anlatılacaktır. Ancak bu anlatmanın sanığın anlayacağı şekilde yapılması gerekir.

Duruşmanın başında sanığın sorgusundan önce yapılacak bir diğer muhakeme işlemi, sanığa, CMK md. 147’de sayılan susma hakkı ve diğer haklarının bildirilmesidir (md: 191/3-c). Susma hakkı ve diğer hakların bildirilmesi görevi mahkeme başkanı veya hâkim tarafından yerine getirilecektir. Susma hakkının bilindirilmesi duruşmanın yönetimi kapsamındaki önemli görevlerinden biri olduğu için burada konuya biraz detaylı olarak değinmek gerekir.

Susma hakkı CMK m. 147/1-e’de, “Yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmamasının kanunî hakkı olduğu söylenir” denilerek ifade edilmiştir. Sanığın sorgusu başlamadan önce kendisine susma hakkının bildirilmesi AY m. 38/5’te “Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayıcı bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil

³³ Uygulamada savcıların bazen gerekli olmayan birçok bilgi ve olayı da iddianamelere dahil ettikleri için yüzlerce sayfadan oluşan iddianamelerle dava açılması gibi bir durum söz konusu olmakta ve bu da iddianamenin duruşmada okunmamasına yol açmaktaydı.

göstermeye zorlanamaz” hükmünün gereğidir. Soruşturma evresinde susma hakkının bildirilmiş olması duruşma başında sanığın sorgusunda önce bu hakkın tekrar bilindirilmesi yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Yine sanığın bu hakkı konusunda bilgi sahibi olması da bu susma hakkının tekrar bildirilmesi yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Yüklenen suç sanığa anlatıldıktan sonra ancak sanığa yüklenen suçla ilişkin sorgusuna başlanmadan önce mahkeme başkanı tarafından susma hakkının bildirilmesi gerekir.³⁴

Diğer taraftan sanık susma hakkını kullanmışsa, açıklama yapması yönünde girişimlerde bulunulmaması gerekir. Ancak duruma göre susmanın savunma açısından olumsuz yönlerine dikkat çekilmesi susma hakkının ihlali olarak görülmemektedir. Kendisine susma hakkı bildirilen sanık, konuşmaya başladıktan sonra sorgunun her aşamasında susmaya karar verebilir.³⁵

Sanık kendisini ifade edebilecek şekilde Türkçe bilmiyorsa mahkeme başkanı tarafından tercüman görevlendirmesi yapılmalı ve susma hakkı tercüman aracılığı ile bildirilmelidir.³⁶ Susma hakkı AİHS’de açıkça düzenlenmemiştir. Ancak AİHM bu hakkın Sözleşmenin 6. Maddesinin 1 fıkrası kapsamında adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak kabul etmektedir.³⁷

Susma hakkı bildirilmeden sanığın sorgusunun yapılmış olması halinde elde edilen beyan hukuka aykırı delil olacaktır ve CMK m. 217 uyarınca da bu beyan sanığın mahkûmiyetinde kullanılamaz.³⁸

Duruşmanın başında sanığa bildirilmesi gereken bir diğer hak da m. 147/1-f uyarınca somut delillerin toplanmasını isteyebilme hakkıdır. m. 147/1-f uyarınca, somu delillerin toplanmasını isteme hakkı yanında

³⁴ TURHAN, Faruk - AKSAN, Murat, “Ceza Muhakemesinde Şüphelinin İfadesinin Alınması ve Sorguya Çekilmesine İlişkin Hükümlerin Eleştirel Bir Değerlendirmesi”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 24, S. 2, 2020, s. 315-316.

³⁵ Turhan - Aksan, İfade ve Sorgu, s. 316.

³⁶ Şahin – Göktürk, s. 501.

³⁷ Turhan - Aksan, İfade ve Sorgu, s. 316-317; Soytemiz/Türkiye, B.No: 57837/09, 27/11/2018, § 39 (hudoc.echr.coe.int, E.T: 07.07.2024).

³⁸ Turhan - Aksan, İfade ve Sorgu, s. 319.

sanığa “kendisi aleyhine var olan şüphe nedenlerini ortadan kaldırmak ve lehine olan hususları ileri sürme imkânı” da tanınmalıdır. Sorgu sadece sanıktan delil elde etme aracı olmayıp, aynı zamanda sanığın kendisini savunma aracıdır; bu nedenle sanığa, sorgu sırasında ve daha sonra kendisini suçlamalardan kurtarabilecek delilleri ileri sürme imkânı verilmelidir.³⁹

Sanığın haklarının bildirilmesinden sonra usulüne göre sorgusuna başlanır (CMK m. 191/3-d). Sanığın sorgusunun başlaması ile de bazı itirazlarda bulunma yetkisi de sona erer. Örneğin m. 25/1’e göre, ilk derece mahkemelerinde hâkimin tarafsızlığını şüpheye düşürecek sebeplerden dolayı ret talebinin sanığın sorgusu başlayıncaya kadar yapılmış olması gerekmektedir. Hâkimi ret hakkına sahip olanlar duruşmaya katılacak olan hâkimin tarafsızlığından şüphe duymayı gerektiren nedeni önceden bilseler bile ret talebinde bulunmak için duruşmanın başlamasına ve sanığın sorgusuna kadar bekleyebilirler.⁴⁰ Yine mahkemelerin yer bakımından yetkisizlik iddiasının da sanığın sorgusu başlamadan önce ileri sürülmesi gerekir (m. 18/1). Sanığın sorgusu başladıktan sonra sanığın yer bakımından yetkisizlik iddiası dikkate alınamaz ve mahkeme de bu aşamadan sonra artık re’sen yetkisizlik kararı veremez.⁴¹

2. Duruşmada Düzen ve Disiplinin Sağlanması

Düzen ve disiplin olmayan yerlerde başarı elde edilemeyeceği gibi, sonuca ulaşmak da olanaklı olmaz. Duruşmalar sonuca varmak için bir araçtan ibarettir; öyle ki duruşma oturma şeklinden tutun da kimlerin hangi söz sırası ile konuşacaklarına kadar bir düzen aranır. Düzen ve disiplini bozucu tutum ve davranışların önüne geçme yetkisi mahkeme başkanına aittir. Kanunda bu konuda mahkeme başkanın birtakım

³⁹ Turhan - Aksan, İfade ve Sorgu, s. 317.

⁴⁰ TURHAN, Faruk, “Ceza Muhakemesinde Hakimin Tarafsızlığını Şüpheye Düşürecek Sebeplerden Dolayı Reddi Usulüne CMK Hükümlerinin Doktrin ve Uygulama Işığında Eleştirel Bir Değerlendirmesi”, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (SDÜHFD), Cilt: 13, Sayı: 2, Yıl: 2023, s. 1065.

⁴¹ Bkz. TURHAN, Faruk - AKSAN, Murat, “Ceza Muhakemesinde Mahkemelerin Yer Bakımından Yetkisi – Doktrin ve Uygulama Işığında Kanun Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, Prof. Dr. Mehmet Emin Artuk’a Armağan, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020, s.805 (774-814).

yetkiler verilmiştir. Duruşmalarda sükûnetin sağlanması öncelikle adliyelere giriş ile başlayacağı bir muamma değildir. Muhataplarının kamu binasına adım atmadan önce bir düzen ve katı güvenlik kurallarının uygulanageldiğini bilmeleri sağlanmalıdır. Kamuoyunun yakından takip ettiği kamu davalarında aranan disiplinin sağlanması için öncelikle güvenlik personeli ve mahkeme başkanının ön çalışma yaparak aksayan yönleri görmeleri ve yargılamanın barış içinde yürütülmesi için ilave önlemleri almaları icap eder.

“Duruşmanın inzibatı reise aittir.” (mülga 1412 sayılı CMUK m. 378/1) şeklindeki ilk düzenleme, CMK 203/1’de, “Duruşmanın düzeni, mahkeme başkanı veya hâkim tarafından sağlanır” şeklinde ifade edilmiştir. Düzeni bozan kişinin, salondan çıkarılması CMK m. 203/2 düzenlenmiştir. Bu kişi sanık ise, savunma hakkının kullanılmasına engel olunmamasına dikkat edilecektir. Düzen bozmak; sükûnete müdahale kapsamında söz sırası gelmeden sataşmaya girmek veya araya girerek dikkat dağıtmak, suç teşkil edici veya rahatsızlık verici söz ve davranışlar içinde olmak, duruşma tutanağı yazımına karışmak gibi duruşmanın seyrini veya ilerlemesini engelleyici tüm söz ve davranışlar göstermek olarak ele alınabilir.

Duruşmada izleyici olarak bulunanlardan uygunsuz davranışlar gösterenler başkan veya hakim tarafından salondan çıkarılabilir. Ancak doktrinde bu yetkinin mahkeme başkanı tarafından değil, yalnızca mahkeme tarafından kullanılabileceğine ilişkin görüşler de bulunmaktadır.⁴² Duruşmanın ciddiyeti ile bağdaşmayan kıyafetler ile gelenler, sarhoş olarak içeri girenler salondan çıkarılabilirler. Duruşma salonundan dışarı çıkarılmaları yasal yetkiye dayandığı için bunlar duruşmanın açıklığı ilkesinin ihlali sayılmaz.⁴³ Kişi dışarı çıkarılması sırasında direnç gösterir veya karışıklığa neden olursa yakalanır ve hâkim veya mahkeme tarafından avukatlar hariç olmak üzere dört güne kadar disiplin hapsi verilebilir. Ancak on sekiz yaşından küçükler (çocuklar) hakkında disiplin hapsi uygulanması mümkün değildir (CMK md 203/3).

⁴² Ünver - Hakeri, s. 578.

⁴³ İbrahim Şahbaz, *Açıklamalı ve İctihali Ceza Muh Kanunu 2. Cilt*, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2020 s. 1914.

Buradaki yazılı disiplin hapsi seçenek yaptırımlara çevrilemeyeceği gibi ön ödeme, koşullu salıverilme ve tekerrüre esas olamaz veya ertelenemez, adli sicile de kaydedilemez. (CMK md 2/1-1) Maddedeki avukat istisnası müdafî veya vekil olarak tüm avukatları kapsayacak şekilde ele alınmalıdır.

Her ne kadar m. 203 fık. 3'te "disiplin hapsine koyma" kararının "hâkim veya mahkeme" tarafından verileceği ifadesi ile mahkeme yanında bir de hâkim ifadesine yer verilmesi belirsizliğe neden olmaktadır. Kanaatimizce disiplin hapsi gibi özgürlüğü kısıtlayıcı bir kararın mahkeme başkanı veya hâkim tarafından değil, mahkeme tarafından karar verilmesi gerekir. Madde metnindeki hâkim ifadesinin kanun koyucu tarafından dikkatsizlik sonucu konduğunu düşünüyoruz. Ancak kararın mahkeme tarafından verilmesi halinde bu karara karşı itiraz imkânı veren bir düzenlemeye kanunda yer verilmemiş olması da bir eksikliktir. Uygulamada disiplin hapsine ilişkin mahkeme kararlarına itiraz edilmesi kabul edilmektedir.

3. Sanığın Duruşma Salonundan Çıkarılması

Duruşmalarda taraflara sataşan, müşteki veya tanığı baskı, el kol hareketi ile rahatsız eden veya sözlü baskı uygulaması içine giren veya mahkemeye sataşan benzeri tür olumsuz söz ve davranışları görülen sanığın; duruşmanın düzenli yürütülmesini tehlikeye atmamak yasağını ihlâl içine girdiği görülür. Bu durumda sanık duruşma salonundan çıkarılır ve oturum yokluğunda bitirilir. Ancak bunun için mahkemenin, sanığın duruşmada hazır bulunmasını dosyanın durumuna göre savunması bakımından zorunlu olmadığına karar vermesi gerekir. Avukatı olmayan sanığa, yasanın öngördüğü mecburiyetten kaynaklı barodan bir müdafî atanması istenmelidir. (CMK m. 204/1). Bu düzenlemenin amacı, bundan sonraki savunmaları, dosyanın durumu ve daha sonraki hak ve yetkilerini kullanabilmesi için sanığı yokluğunda yapılan muhakeme işlemlerinden haberdar etmektir.⁴⁴ Ancak bu seçenekte yoklukta karar verme imkânı yoktur. Onun için maddenin uygulaması sıkça başvuru yollardan biri değildir.

⁴⁴ Ünver - Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku s. 579.

Duruşmaya katılan tanıkların, sanığın huzurunda tanıklık yapmaları halinde gerçeği söyleyemeyeceğinden endişe edilirse, mahkemece sanık salon dışına geçici bir süre alınarak tanıklar sanık yokluğunda dinlenebilir (m. 200/1). Ancak burada basit bir endişe yeterli olmamalı, endişe somut olguların dayanmalıdır. Tanığın, sanığın yokluğunda ifade vermek istemesi tek başına sanığın duruşma salonundan çıkarılmasını haklı kılmaz. CMK m. 45 uyarınca tanıklıktan çekinme hakkına sahip olan bir tanığın yalnızca sanığın yokluğunda tanıklık yapmak istediğini belirtmesi halinde de mahkeme, sanığı duruşma solunu dışına çıkarılarak tanık dinlenebilmelidir.⁴⁵

Tanıklar dinlenip yerlerine alınınca sanık tekrar duruşmaya alınarak sanığa, yokluğunda alınan tanık anlatımları okunur ve gerektiğinde içeriği anlatılır (m. 200/2). Aynı hususlar suç ortaklarının dinlenmesi açısından da geçerlidir. Sanığa, tanıklara soru sorma hakkı da tanınabilir. Bu uygulamanın, bir an için sanık aleyhine olduğu ileri sürülse bile maddi hakikate ulaşma amacı da göz önüne alındığında ve katı yorum ve uygulamaların her zaman neticeye hizmet etmeyeceği noktasından hareket edildiğinde esnek usul uygulamalarının adaletin tecellisinde belirli bir öneme sahip olduğu görülmektedir.

SONUÇ

Duruşma, yargılamaya iştiraki zorunlu süjelerin, belirlenen günde toplandıkları sanık veya sanıkların suça konu eylemlerinin; önce sübuta erip ermediği sonra hukuken nasıl nitelendirilebileceği hususlarını tartıştıkları yargısal bir faaliyet safhasıdır. Duruşmanın en önemli ilkelerinden bir tanesi açıklık, diğer bir ifade ile aleniliktir. Önemi nedeni ile insan hakları sözleşmeleri ve anayasalarda bu ilkeye açıkça yer verilmiştir. Açıklık duruşmanın herkese açık olması demek olup, maddi olanakların zorunlu kıldığı haller saklı olmak üzere mahkeme salonuna alabildiği kadar kişinin kabul koşullarına tabi tutulmaksızın girebilmesi şeklinde madde gerekçesinde özetlenmiştir. Ancak birtakım kamusal veya özel menfaatler karşısından aleniliğe istisnalar getirilmiştir. Bunların başında genel ahlakın kesin olarak gerekli kıldığı haller gelmektedir. Uygulamada genellikle cinsel saldırı veya cinsel istismarla

⁴⁵ BeckOK StPO/Berg, 23. Ed. 16.11.2015, StPO § 247 Kn. 4.1.

ilgili kamu davalarında, mağdur yetişkin veya mağdur çocuğun üstün yararı yahut da ailenin korunmasının gerektirdiği sosyal sebeplerle duruşma kapalılığı kararları verilmesi yoluna başvurulduğu gözlenmektedir. Bir diğer önemli istisna ise 18 yaşından küçük sanıkların yargılanmasıdır.

Duruşma devresi, mahkeme önünde gerçekleşen ve esas olarak delillerin tartışıldığı en önemli devredir, yargılama makamı bu tartışma sonunda bir kanaate ulaşarak ceza uyumsuzluğunu çözer. Duruşma devresi, biçimsel işlemlerin yapıldığı giriş ve delillerin ortaya konulup iddia ve savunma makamlarınca tartışıldığı esas olmak üzere iki bölümden oluşur. Mahkeme başkanı veya hâkim, iddianamenin kabulü kararını okuyarak duruşmanın başladığını açıklar. Duruşmanın başında iddianamenin anlatılması gerekir. 2016 değişikliğinden önce iddianamenin okunması gerekiyordu. 6763 sayılı Kanun ile m. 191/3-b hükmü, "İddianame veya iddianame yerine geçen belgede yer alan suçlamanın dayanağını oluşturan eylemler ve deliller ile suçlamanın hukuki nitelendirmesi anlatılır" şeklinde değiştirilmiştir. Yeni düzenleme ile artık, yüzlerce sayfalık iddianamelerin duruşma başında okunması usulünden vaz geçilmiş olup, iddianamedeki suçlamaların dayanağını oluşturan fiiller, deliller ve sanığa isnat edilen suçlamanın hangi suçu oluşturduğu anlatılacaktır.

Muhakeme işlemlerinin yapılabilmesi duruşmanın düzenli bir şekilde yapılması ile mümkündür. Bu düzenin mahkeme başkanı veya hâkim tarafından sağlanacaktır. Düzenin sağlanması için mahkeme başkanı veya hâkim birtakım yetkiler tanınmıştır. Duruşmanın düzenli bir şekilde yürütülmesini engel olan kişilerin duruşma salonundan çıkarılması bu yetkilerden biridir.

KAYNAKLAR

- BeckOK StPO/Berg, 23. Ed. 16.11.2015, StPO, C.H.Beck, Münih 2015.
- BULUT, Nihat, “Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılma Nedeni Olarak Genel Ahlak”, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C. IV, S.1-2, 2000, ss. 29-42.
- CENTEL, Nur -ZAFER, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2020.
- FEYZİOĞLU, Metin, Vicdani Kanaat, Işık Yayınları, 2. Baskı, 2015.
- KABOĞLU, İbrahim, Kollektif Özgürlükler, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Diyarbakır, 1989.
- GÖKCEN, Ahmet - BALCI, Murat - ALŞAHİN, Mehmet Emin - ÇAKIR, Kerim, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara, 2023 7. Bası.
- KARAKEHYA, Hakan, Ceza Muhakemesinde Duruşma, Savaş Yayın Evi, Ankara, 2008.
- ÖZBEK, Veli Özer – DOĞAN, Koray - BACAŞIZ, Pınar, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023.
- ÖZEN, Mustafa, Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.
- ÖZTÜRK, Bahri –TEZCAN, Durmuş - ERDEM, Mustafa Ruhan, Dijital Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.
- ÖZTÜRK, Bahri -TEZCAN, Durmuş - ERDEM, Mustafa Ruhan - GEZER, Özge Sırma - SAYGILAR, Yasemin Filiz -ALAN, Esra - ÖZAYDIN, Özdem – ERDEN TÛTÛNCÛ, Efser - TOK, Mehmet Can, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023.
- ŞAHBAZ, İbrahim, Açıklamalı ve İçtihalı Ceza Muh Kanunu 2. Cilt, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2020.
- ŞAHİN, Cumhur - GÖKTÜRK, Neslihan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023.
- TURHAN, Faruk - AKSAN, Murat, “Ceza Muhakemesinde Şüphelinin İfadesinin Alınması ve Sorguya Çekilmesine İlişkin Hükümlerin Eleştirel Bir Değerlendirmesi”, Ankara Hacı Bayram Veli

Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 24, S. 2, 2020, ss. 289-331.

TURHAN, Faruk, “Ceza Muhakemesinde Hakimin Tarafsızlığını Şüpheye Düşürecek Sebeplerden Dolayı Reddi Usulüne CMK Hükümlerinin Doktrin ve Uygulama Işığında Eleştirel Bir Değerlendirmesi”, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (SDÜHFD), Cilt: 13, Sayı: 2, Yıl: 2023, s. 1049-1138.

TURHAN, Faruk - AKSAN, Murat, “Ceza Muhakemesinde Mahkemelerin Yer Bakımından Yetkisi – Doktrin ve Uygulama Işığında Kanun Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, Prof. Dr. Mehmet Emin Artuk’a Armağan, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020, ss.774-814.

Tutanaklarla Ceza Muhakemesi Kanunu T.C. Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Bakanlığı Ankara, 2005.

ÜNVER, Yener – HAKERİ, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.

YENİDÜNYA, Caner, “Ceza Muhakemesinde Duruşma Evresi ve Duruşma Evresine Hakim İlkeler”, <https://caneryenidunya.com/ceza-muhakemesinde-durusma-evresi-ve-durusma-evresine-hakim-ilkeler> (6.7.2024).

YENİSEY, Feridun – NUHOĞLU, Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023.

YURTCAN, Erdener - İRTİŞ, Begüm, Ceza Muhakemesi Şerhi, Yetkin Basım Evi, Ankara, 2023.